

DOKUMENTACJA DAWNYCH WYROBISK GÓRNICZYCH NA PRZYKŁADZIE GÓRNEJ SZTOLNI W MARCINKOWIE

Michał STYSZ¹

Michał MĄCZKA²

¹ Stowarzyszenie Naukowo-Edukacyjne Terra Minera

² Archiwum Państwowe w Katowicach

*dawne górnictwo w Kotlinie Kłodzkiej, Marcinków,
rudy srebra i ołowiu, inwentaryzacja sztolni*

W artykule przedstawiono historię badań eksploracyjnych i inwentaryzacyjnych przeprowadzonych w latach 2002–2019 w górnej sztolni dawnej kopalni rud srebra i ołowiu St. Anna w Marcinkowie. W wyniku tych badań powstała obszerna dokumentacja fotograficzna i filmowa zachowanego wyrobiska. Przebadano próbki drewna ze sztolni w celu datowania obudowy. Ostatnia inwentaryzacja sztolni w 2019 r. ujawniła postępującą degradację wyrobiska i pozostałości historycznej obudowy.

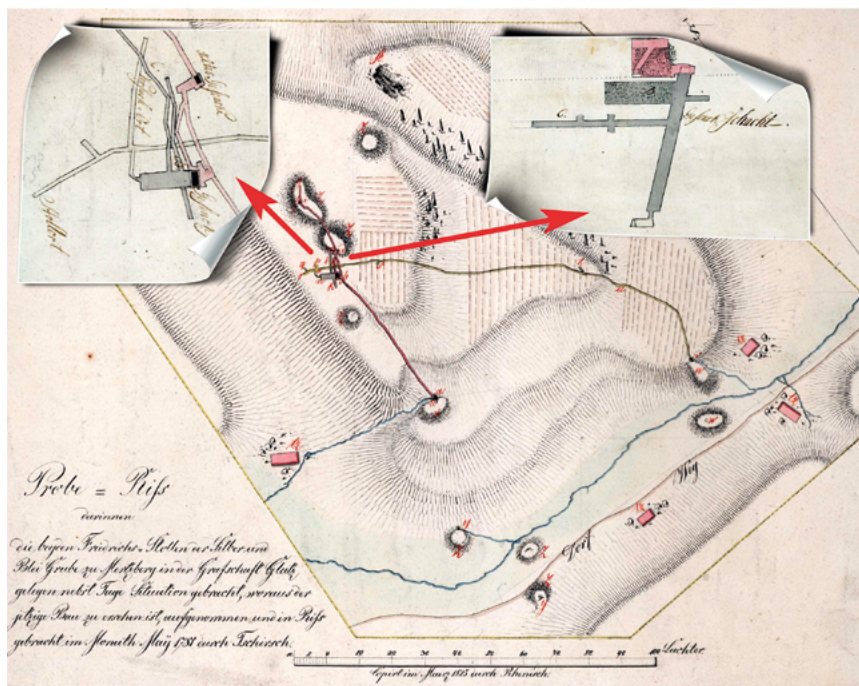
1. Wprowadzenie

Marcinków to wieś leżąca w Kotlinie Kłodzkiej na zachodnim zboczu głównego grzbietu Krowiarek na wysokości 700–780 m n.p.m., pomiędzy Skowronią Górą, Suchoniem i Górzycą.

Skały budujące rejon Marcinkowa należą do utworów serii strońskiej, wykształconej jako łupki i kwarcyty grafitowe, łupki łyszczykowe oraz ortognejsy. Skały te w strefach tektonicznych przecinają żyły kwarcowo-kalcytowe ze srebronośną galeną, fluorytem i barytem. W żyłach oprócz galeny występują również takie minerały kruszcowe jak piryty, chalkopiryty, sfaleryt i blenda cynkowa. Przeciętne skupienia galeny osiągały wielkość

4–5 cm, ale opisano również żyły o miąższości dochodzącej do 1 m, gdzie galena stanowiła 50% udziału. Stwierdzono tam też występowanie grafitu z niewielką mineralizacją uranową (Zagożdżon & Zagożdżon, 2009).

W oparciu o występujące w okolicy rudy, już w średniowieczu rozwinęło się w Marcinkowie górnictwo. Początkowo poszukiwano złota i srebra (XV w.), później rud ołowiu i miedzi (XVI–XIX w.). W XX w. badano wyrobiska w zakresie możliwości wydobycia rud uranu (Stysz, 2009).

Ryc. 1. Kopia mapy wyrobisk górnej i dolnej sztolni wykonana przez Rhenischa (1825 r.) na podstawie mapy Tschirscha (1781 r.); strzałkami zaznaczono plan i przekrój rejonu szybu łączącego obydwie wyrobiska (AP Kat, WUG Kat kart sygn. OBB II 1292)

2. Górna sztolnia

Na podstawie dostępnych źródeł archiwalnych oraz kartografii górniczej opracowano nazwy dotyczące wyrobiska górnej sztolni w Marcinkowie, w zależności od okresu historycznego w którym prowadzono w wy-

robisku prace górnicze lub poszukiwawcze (Stysz, 2009). Dawna nazwa: St. Anna (1575), St. Anna Fundgruben (1581–1620), Obere Reiche Segen Stollen (1749–1753), Hermser Stollen (1771), Obere Friedrichs Stollen (1779–1783), alte stollen (1884–1885), Sztolnia nr 1 (1949–1950), Sztolnia nr 3 (1959).

Długość udokumentowana: 138 m.

Długość przypuszczalna: >200 m.

3. Inwentaryzacja – etap pierwszy

W latach 2002–2004 prace terenowe w rejonie Marcinkowa, w ramach badań statutowych prowadzili pracownicy Instytutu Górnictwa Politechniki Wrocławskiej: Maciej Madziarz i Elżbieta Liber-Madziarz wraz ze studentami Koła Naukowego Wydziału Górniczego, dokonując lustracji dawnych wyrobisk górniczych. Podstawowym sukcesem przeprowadzonych wtedy prac było udostępnienie wlotu sztolni Górnej (dawnej Św. Anny), przekopanie powstałego w głębi sztolni zawału i odkrycie w głębi wyrobisk zachowanego, w pełni obudowanego szybu, wraz z kołowrotem i kubłem transportowym (Madziarz, 2004).

Ryc. 2. Rejon szybu górnej sztolni podczas inwentaryzacji w 2005 r. (fot. M. Stysz)

Ryc. 3. Kołowrót, inwentaryzacja w 2005 r. (fot. M. Stysz)

Ryc. 4. Kubel w szybie, inwentaryzacja w 2006 r. (fot. M. Stysz)

4. Inwentaryzacja – etap drugi

W latach 2005–2008 badania i inwentaryzacja wyrobisk Marcinkowa była prowadzona przez grupę w składzie: Michał Stysz, Michał Mączka, Iza, Michał i Henryk Macanko, Paweł Hage, Mariusz Warchoł, Grzegorz Guzik, Dariusz Berliński, Iwona Cieślik, Marta Drozdek, Michał Żur, Roman Holewa, Marcin Stysz, Agnieszka Rucińska-Hage, Maciej Przybysz, Joanna Przybysz.

Ponownie udokumentowano wyrobiska sztolni Górnej, jednocześnie pobierając próbki drewna z obudowy do badań dendrochronologicznych. Pobór próbek i ich badanie przeprowadziła Elżbieta Szychowska-Krąpiec z WGGiOŚ AGH w Krakowie. Ich analiza wykazała, że przynajmniej część drewna użytego do wykonania obudowy górniczej w sztolni pochodzi z XIX wieku (Krąpiec & Stysz, 2006).

Ryc. 5. Obudowa szybu, przedział drabinowy, inwentaryzacja w 2006 r. (fot. M. Stysz)

Dalsze działania grupy skupiły się na odkopaniu wlotu Dolnej sztolni, co udało się osiągnąć dopiero po długotrwałych pracach w 2006 roku. Jej wyrobiska zachowały się w dobrym stanie, co pozwoliło w efekcie na

przedostanie się do podszybia pochyłego szybu, łączącego dawniej sztolnie Górną i Dolną. Zinventaryzowano sztolnię na całym jej przebiegu, który niewiele zmienił się w stosunku do znanego z map pochodzących z XVIII w. Niestety pochyły szyp łączący obie sztolnie był niedrożny. Stwierdzono że podszybie zostało wzmocnione i zabudowane belkami w czasie prac poszukiwawczych za rudami uranu w 1950 r. (Stysz, 2009).

Ryc. 6. Rejon szybu, inwentaryzacja w 2008 r. (fot. M. Stysz)

Podczas inwentaryzacji w sztolni można było obserwować różne przekroje poprzeczne wyrobiska, zarówno XVI-wieczne jak i późniejsze, aż do XX-wiecznej przebudowy. Określono że stan wyrobisk jest różny, od odcinków w dobrym stanie technicznym do odcinków skrajnie niebezpiecznych. Na ociosach i stropie widoczne są ślady zarówno ręcznego urabiania skał jak i robót strzałowych. Udokumentowano pochyły szyp,

drożny do głębokości 9 m, który dawniej łączył sztolnię Górną z Dolną. Szyp był obudowany i podzielony na przedział drabinowy i transportowy. Podczas inwentaryzacji w 2005 r., w szybie udokumentowano drewniany kołowrót wyciągowy z kubłem. Przy zrębie szybu zachowała się metalowa skrzynia transportowa. W wyrobiskach można dostrzec ślady po torowisku, a w bocznym chodniku zachowały się resztki szyn. Na niektórych odcinkach sztolni znajdowały się resztki obudowy. Sztolnia kończyła się zawałem, za którym dawniej znajdowały się podszybia dwóch szypów wentylacyjnych. Inwentaryzacja przeprowadzona w 2007 r. ujawniła zniszczenie kubła co prawdopodobnie nastąpiło podczas niekontrolowanej eksploracji sztolni, a inwentaryzacja w 2008 r. zniszczenie kołowrotu, co spowodowane było naturalnym procesem niszczenia drewna z którego był zbudowany. Wlot sztolni w 2008 r. po przeprowadzonej inwentaryzacji został zasypany w celu ochrony wyrobiska przed dalszą degradacją (Stysz & Mączka, 2009).

Ryc. 7. Zniszczony kołowrót, inwentaryzacja w 2008 r. (fot. M. Stysz)

4. Inwentaryzacja – etap trzeci

Ponowną inwentaryzację przeprowadzili w 2019 r. Michał Stysz i Andrzej Kołecki udostępniając ponownie wlot sztolni. Zaobserwowano postępującą degradację wyrobiska. Udokumentowano całkowite zniszczenie szybu, którego ociosy wraz z obudową i drabinami oberwały się i zsywały w głąb do dolnej sztolni. Stwierdzono że zawał prawdopodobnie spowodował zasypanie podszybia i fragmentu dolnego wyrobiska. W górnej części szybu pozostały tylko resztki zrąbu i leżący fragment kołowrotu. Pozostała część obudowy w końcowej części wyrobiska została również znacznie zniszczona w stosunku do stanu z inwentaryzacji w 2008 r. Sztolnia została ponownie zabezpieczona a wlot zasypany.

Prowadzona inwentaryzacja wyrobisk Marcinkowa wskazuje że upływ czasu i działalność ludzka w sposób znaczący negatywnie oddziałują na zachowane pamiątki dawnego górnictwa. Prowadzenie dokumentacji filmowej i zdjęciowej może po latach być jedynym śladem istniejących wcześniej obiektów związanych z historyczną działalnością górniczą.

Ryc. 8. Oberwany szyb, zniszczona drabina, inwentaryzacja w 2019 r. (fot. M. Stysz)

Ryc. 9. Zniszczony kołowrót, inwentaryzacja w 2019 r. (fot. A. Kołecki)

Literatura

- Probe-Riss darinnen die beyden Friedrichs-Stollen der Silber- und Bley-Grube zu Mertzberg, in der Grafschaft Glatz gelegen, nebst Tage-Situation gebracht, woraus der jetzige bau zu ersehen ist. Tschirsch 1781, Cop. Rhenisch 1825.* Archiwum Państwowe w Katowicach, WUG. Kat kart sygn. OBB II 1292.
- KRAPIEC E., STYSZ M., 2006. *Analiza dendrochronologiczna drewna ze sztolni w Marcinkowie*, Pr. Nauk. Inst. Górn. Polit. Wr., 117, Studia i Materiały, 32: 289–302.
- MADZIARZ M., SZTUK H., 2004. *Kopalnia w Marcinkowie – zapomniane świadectwo wielusetletniej historii eksploatacji górniczej na Dolnym Śląsku*. Przegl. Górn., 12/04.
- MADZIARZ M., SZTUK H., 2005. *Relikty dawnych robót górniczych na Dolnym Śląsku – źródło wiedzy i zagrożenie*, Bezp. Pracy i Ochr. Środ. w Górnictwie, 1: 22–27.
- STYSZ M., MAĆZKA M., 2009. *Dzieje górnictwa w Marcinkowie. Inwentaryzacja pozostałości robot górniczych dawnych kopalń rud polimetalicznych*. Dzieje górnictwa – element europejskiego dziedzictwa kultury, 2. Wrocław: 297–311.
- ZAGOŹDŻON K., ZAGOŹDŻON P., 2009. *Dawne i współczesne procesy geologiczne w sztolni nr 3 w Marcinkowie*. Dzieje górnictwa – element europejskiego dziedzictwa kultury, 2. Wrocław: 357–367.

DOCUMENTATION OF FORMER MINING WORKS ON THE EXAMPLE OF THE UPPER ADIT IN MARCINKÓW

*old mining in the Kłodzko Valley, Marcinków,
silver and lead ore, inventory of adit*

The article presents the history of exploratory and inventory research carried out in the years 2002–2019 in the upper adit of the former silver and lead mine of St. Anna in Marcinków. As a result extensive film and photographic documentation of the preserved excavation was produced. During the research samples of wood from the adit were collected and tested in order to date the casing. The last visit in the adit in 2019 revealed the progressive degradation of the excavation and the remains of the mining housing. Due to the danger it posed the entrance of the adit was buried.

Hereditas Minariorum, 6, 2020, 67–75

<http://www.history-of-mining.pwr.wroc.pl>

ISSN 2391-9450 (print)
ISSN 2450-4114 (online)

SZTOLNIE URANOWE W POTOCZKU

Michał STYSZ¹

Michał MĄCZKA²

¹ Stowarzyszenie Naukowo-Edukacyjne Terra Minera

² Archiwum Państwowe w Katowicach

*górnictwo rud uranu,
Kotlina Kłodzka, Potoczek*

W latach 1950–51 trwały prace poszukiwawcze rud uranu w miejscowości Potoczek w południowej części Kotliny Kłodzkiej. Prace były efektem poszukiwań rud uranonośnych prowadzonych od 1948 r. w Kotlinie Kłodzkiej i Sudetach przez radzieckich geologów. Na stokach Andrzejowej Góry w Potoczku wykonano w tym czasie sztolnię z szybem oraz odbudowano dawną sztolnię, w której najprawdopodobniej wydobywano wcześniej rudę żelaza. Do października 1951 r. wydobyto w kopalni 18 t rudy zawierającej 40 kg uranu, po czym prace przerwano i wloty sztolni odstrzelono. W latach 2017–2019 trwały prace eksploracyjno-inwentaryzacyjne, mające na celu udokumentowanie przebiegu, wyglądu i stanu obecnego wyrobisk. W tym czasie udrozniono zasypany szyb, odkopano wlot sztolni nr 2 i udokumentowano jej przebieg na długości 300 m. Ze względu na zawał w głównym korytarzu i ogólny zły stan wyrobiska prace badawcze zakończono.

1. Wstęp

Prace poszukiwawcze dotyczące rud uranu na Ziemi Kłodzkiej zostały rozpoczęte w 1948 r. przez geologów radzieckich. Prace rozpoczęto od rewizji starych wyrobisk górniczych i hałd. Zajmowała się tym Grupa poszukiwawcza nr 2, pod kierunkiem geologa Kamyszniakowa. Grupa początkowo prowadziła poszukiwania okruszczenia uranowego w rejonie dawnych wyrobisk w Lutyni, Złotym Stoku, Mąkolnie, Janowej Górze, na zboczu góry Krzyżnik oraz w Kletnie (złóże Kopaliny) i Bolesławowie. W wyniku tych prac stwierdzono, że jedynie w złożu Kopaliny i w Janowej